

Under jorden i Göteborg Kapare och sjörövare

Arkeologerna

Sjörövare har väl alla hört talas om. Brottslingar som kunde anfalla och röva från vem som helst, men som straffades hårt om de åkte fast. Kapare överföll också skepp och tog lasten. Men de räknades inte som sjörövare.

Kapare med kungligt uppdrag

Kapare hade tillstånd från kungen att röva. De måste ha ett intyg på det, ett kaparbrev. Men de fick bara kapa skepp från fiendeland. Göteborg var centrum för Sveriges kapare.

Sverige hade stor nytta av kaparna när det var krig. Kaparna hindrade fiendens handel. Det var en viktig del av kriget, då precis som nu. Dessutom var kapandet ett sätt att få fler fartyg. Kaparna var som viktigast för Sverige för drygt trehundra år sedan.

Besättningen på kapade fartyg togs till fånga.

Foto: Markus Andersson för Arkeologerna (CC-BY) ▼

▲ Gathenhielms kapare strider med två holländska och tre danska fartyg utanför Vinga. Sjöfartsmuseet Akvariet (CC-BY)

Då var Karl den tolfte kung, och han uppmuntrade fler att bli kapare.

Kapare måste följa vissa lagar och regler. Besättningarna som de tog tillfånga måste behandlas rätt. Kaparna måste ta reda på att skeppet de kapade verkligen var från ett fiendeland. Och kungen måste förstås få sin del av bytet!

Lars och Ingela Gathenhielm

Den mest framgångsrike kaparen i Sveriges historia var göteborgare. Han hette Lars Gathe, och levde för lite mer än trehundra år sedan. Han tog många dyrbara byten, och kunde skaffa fler och fler skepp. Till slut ägde han en tredjedel av alla kaparskepp i Sverige. Själv var han oftast i land och skötte affärerna.

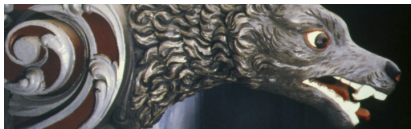
Gathe var girig, och ville ha mer pengar. Han nöjde sig inte med allt han tjänade som kapare. Han smugglade också varor, för att slippa att betala skatt. En gång blev han fängslad för smuggling, men lyckades fly. Kanske för att han hade mäktiga vänner.

Framgångarna fortsatte. Lars Gathe blev adlad av kungen. Det betydde att han ansågs som finare än vanligt folk, och han fick byta namn till Gathenhielm. Men när han var tjugoåtta år gammal dog han. Hans hustru Ingela tog över kaparverksamheten. Lars hade fått en del mark i Majorna av kungen, och här startade Ingela tillverkning av segel och rep. Segelskepp behövde mängder med rep. Repslagarbanan, där rep tillverkades, har gett namn åt Bangatan.

Att vara kapare kunde vara ett lönsamt yrke. I kapar brevet från 1808 får E. Berg tillstånd att kapa fartyg från Ryssland, Danmark och Norge. Foto: Markus Andersson för Arkeologerna (CC-BY). Kapar brev: Landsarkivet i Göteborg (PDM)

◀ Galjonsfigur som kan ha suttit på ett av Lars Gathenhielms kaparfartyg. Sjöfartsmuseet Akvariet (CC-BY)

Piraterna på Madagaskar

På ön Madagaskar utanför Afrika fanns vid den tiden ett sjörövarsamhälle, som var nästan som ett eget land. Sjørövarna ville gärna ha skydd av ett annat land, och förhandlade med Sverige om ett avtal. Sjørövarna skulle få skydd. Sverige skulle få tjugofem skepp med sjörövarare som hjälp mot sina fiender. Planen var att det skulle finnas en sjörövarbas i Kungsbacka, Marstrand eller Majorna. Den svenske kungen, Karl XII, lockades av fördelarna. Men han såg också risker med att lita på sjörövarna. Det var inte säkert att de skulle följa reglerna för kapare. Sedan dog Karl XII. Därför blev det aldrig någon sjörövarbas i Majorna.

◀ ▲ Porträtt av Lars Gathenhielm och Ingela Gathenhielm. Sjöfartsmuseet Akvariet (CC-BY)

Gathenhielmska huset i Majorna byggdes av släktingar till Lars Gathenhielm. Idag är det ett av Göteborgs äldsta hus. Gå gärna in när de har visning! Foto: Markus Andersson för Arkeologerna (CC-BY) ▼

Källor

Under jorden i Göteborg. Arkeologi för Västlänken 2. Redaktörer Carina Bramstäng Plura, Ester Nannmark och Christina Rosén. 2022.

